

Kropslig agens i græske forbandelsestavler

Af Smilla Jensen & Emil Færch Skaarup*

På en lille blytavle fra det 3. århundrede f.v.t. lagt i en grav i Piræus, er en forbandelse af en mand ved navn Mikion indhugget. I forbindelse med en retssag skulle Mikion støtte en vis Filons sag, enten som vidne eller medtaler.¹ Det foranledigede modstanderen til at forbande Mikion for at forbedre sine chancer i retten. Tavlens tekst lyder: "Jeg har taget Mikion og bundet hans hænder og fødder og tunge og sjæl, og hvis han er ved at udstøde en elendig ytring på Filons vegne, må hans tunge blive til bly."² Folkedomstolen var en central politisk og juridisk institution i mange oldgræske bystater. Set i det lys er to forhold ved kilden bemærkelsesværdige. Hvorfor nedkastede afsenderen en forbandelse i en grav som alternativ magtudøvelse frem for at stole på sin ret til at tale i den politiske institution? Hvorfor fokuserede afsenderen på at forbande Mikions krop i en kontekst, hvor hans juridiske status og retoriske evner var afgørende?

Denne artikel handler om, hvordan vi skal forstå de spørgsmål. Mikions blytavle er ét eksempel ud af mere end totusind forbandelsestavler, *katadesmoi*,³ hvor kroppen ofte er fokus for forsøg på magtudøvelse over den forbandede. Afsenderen må således have opfattet sit offer som i besiddelse af en vis kontrol eller magt over vedkommende, siden man har fundet det nødvendigt at forbande ham eller hende.⁴ I teksterne

* Denne artikel er udtænkt af Smilla Jensen og udarbejdet i samarbejde mellem Smilla Jensen og Emil Skaarup.

1. Eidinow (2007, 170) bemærker, at forbandelser, der fokuserer på tunger, ofte er skrevet i en juridisk kontekst.

2. "Μικίωνα ἐγὼ ἔλαβον καὶ <καὶ> ἔδησα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὴν χλῶσσαν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ εἴ τι μέλλει<ε> ὑπὲρ Φίλωνος ῥῆμα μοχθηρό <καὶ τῇ>ν φθέγγεσθαι, ἢ γλῶσσα αὐτοῦ μόλυβδος γένοιτο." DTA 97. Teksten er gengivet fra Eidinow 2007, appendix, hvor forkortelsen refererer til forbandelse nummer 97 i R. Wünsch, *Defixionum Tabellae Atticae Inscr. Gr.*, vol. 3, pt. 3 (Berlin, 1887). Alle forbandelsestavler, vi citerer, bortset fra én (som stammer fra Lamont, 2021), kan findes på tilsvarende måde i Eidinow (2007) appendix. Heri er forkortelserne: 'DT' for Auguste Audollent, *Defixionum Tabellae* (Paris, 1904); 'SGD' for D. Jordan, 'A Survey of Greek Katadesmoi Not Included in the Special Corpora', *GRBS* 26 (1985); 'DTA' for R. Wünsch, *Defixionum Tabellae Atticae Inscr. Gr.*, vol. 3, pt. 3 (Berlin, 1887); 'NGCT' for D. Jordan, 'New Greek Curse Tablets (1985–2000)', *GRBS* 41 (2000); 'Kovs.' for W. K. Kovacsovics (ed.), *Die Eckterrasse an der Gräberstrasse des Kerameikos*, Kerameikos, xiv (1990), 145–147. Fremover bruger vi Eidinows forkortelser. Oversættelserne til dansk er vores egne.

3. Lamont (2023) 3.

4. Eidinow (2017) 4.

optræder ikke blot mandlige borgere, men ofte også politisk marginaliserede befolkningsgrupper som fremmede, slavegjorte og kvinder – personer vi ikke normalt opfatter som magtfulde. For at forstå denne alternative magtudøvelse, tilsyneladende udført af et bredt udsnit af den oldgræske befolkning, arbejder artiklen ud fra påstanden, at dét forbandelserne har til hensigt at begrænse kan forstås som ofrenes 'kropslige agens.' Begrebet introduceres som et alternativ til traditionelle forståelser af 'frihed' og 'magt,' som efter vores opfattelse ikke i tilstrækkelig grad indfanger grækernes forståelse af kroppens betydning – også i det politiske liv – som den fremgår af kildematerialet.

Kroppen spiller en dobbeltsidet rolle i græsk politisk tænkning og praksis. På den ene side rækker vi tilbage til antikken – forbi oplysningstidens mekaniske adskillelse af krop og sind – for en mere holistisk forståelse af det fulde menneskeliv end den, moderne politisk teori typisk opererer med. Menneskelig godhed, *kalokagathia*, var, for de fleste antikke tænkere, et spørgsmål om både krop og sjæl. For Aristoteles, som vi fokuserer på i denne artikel, var sjælen ikke løsrevet fra kroppen, men uløseligt forbundet med den som dens aktive princip. Han viser, i sin *Retorik*, hvordan menneskets følelsesliv er integreret i dets forstandsbaserede overbevisninger (e.g. *Rhet.* 2.1.1378a20–30). Endelig bruger Aristoteles, som andre filosoffer både før og efter ham, kroppen som metafor på det politiske selv.⁵

På den anden side har den græske *polis*, i Aristoteles' konceptualisering af den, givet os en ekstremt indflydelsesrig model af politik som en intellektuel praksis konstitueret gennem eksklusionen af kroppen. Dette kommer i særdeleshed til udtryk i diskussion af slaveri i bog 1 af *Politik*. Både herrens magt over den slavegjorte, samt magtforholdene i et politisk samfund må forstås først "i et levende væsen" (*πρῶτον ἐν ζῳῳ*, *Pol.* 1254b4–5), antager Aristoteles. "[H]er regerer sjælen med en herres magt over kroppen, mens intellektet regerer over begæret med en politisk eller kongelig magt". Den slavegjorte reduceres dermed, "på trods af at være menneske" (*ἄνθρωπος ὢν*, *Pol.* 1254a17), til ren krop, eller rettere den "hvis funktion er kroppens brug" (*ὅσων ἐστὶν ἔργον ἢ τοῦ σώματος χρῆσις*, *Pol.* 1254b17). Mens den mandlige borgers højeste funktion er at iværksætte sjælens intellektuelle del gennem politisk og filosofisk praksis, så tjener den slavegjorte som den forlængelse af sin herres krop, som gør denne praksis

5. Cavarero (1995).

mulig. Mens "slavens krop har styrke til at klare de nødvendige opgaver," siger Aristoteles, er den fries krop "rank og unyttig til denne slags opgaver, men derimod brugbar i det politiske liv" (*Pol.* 1254b29-31). I det omfang Aristoteles' filosofi afspejler den antikke græske virkelighed, synes græsk politik altså befolket af kropsløse subjekter, hvis magt og frihed beror på intellekt og abstrakte rettigheder.⁶

I denne artikel antager vi, at kroppen spiller en afgørende rolle i enhver persons personlige og politiske frihed. Selv hvis sjælen byder over kroppen, er enhver sjælelig vilje betinget af sin krops mulighed for at føre den ud i livet. Vi præsenterer begrebet 'kropslig agens' som en måde at begrebsliggøre kroppens konstitutive rolle i friheden på. Uanset om frihed defineres negativt, som fraværet af ydre tvang, eller positivt, som friheden til at leve som man ønsker, så beskriver begrebet en bestemt relation mellem individet og dets omgivelser. Begrebet 'agens' betegner evnen til at udkaste og handle på mål *inden for* de begrænsninger, individet lever under. Man kan have agens selv under ufrihed. Med 'kropslig agens' betegner vi individets kropslige kapacitet til at virkeliggøre sine mål. Vi viser, at kropslig agens går på tværs af traditionelle skel mellem status, magt og frihed og dermed udgør et egalitært aspekt af frihed i det græske samfund.

Vores mål er ikke at lægge en nutidig forståelse af kropslig agens ned over det græske kildemateriale, men tværtimod at skrive dette begreb frem fra grækernes egen erfaringsverden. Vi afdækker frihedens kropslige dimension gennem nærlæsningen af et kildemateriale, som sjældent inddrages i diskussioner af antik græsk frihed: forbandelsestavler, *katadesmoi*. Formålet med at forbande et andet menneske var, i de fleste tilfælde, at begrænse den forbandedes *handlefrihed*.⁷ Hvordan gjorde man det? Hvad bestod den frihed helt konkret i? Som vi skal se, afslører forbandelsestavlerne en udbredt forståelse, blandt antikkens grækere, af kropslig agens.

Kropslig agens har afgørende betydning for, hvordan vi forstår det oldgræske samfund i det hele taget. Diskussioner om frihed i antikkens Grækenland har i høj grad handlet om mandlige borgeres mulighed for at deltage i de politiske institutioner. Den

6. Denne analyse læner sig op ad analyserne i Agamben (2015).

7. Som Christian Thomsen beskriver i *Stemmer fra Antikken*, forstod antikkens grækere ikke bare frihed som et politisk begreb, men først og fremmest som et spørgsmål om handlefrihed: "Når grækerne skal forklare, hvad frihed er, altså når de fra tid til anden giver en slave sin frihed, er definitionen også: 'At gå, hvor man vil, og at gøre, hvad man vil'" (2024) 19.

form for frihed implicerer det, vi i den moderne reception har fortolket som 'ren ånd', det vil sige frihed til at udtrykke tanker, idéer og ræsonnementer, der omformes til beslutninger for *polis*. Denne artikel skriver en frihedserfaring frem, som ikke har *polis* som sit udgangspunkt. Afslutningsvist diskuterer vi imidlertid, hvordan vores begreb om kropslig agens kan bidrage til en bedre forståelse af såvel 'de andre' grækernes liv som af det politiske borgerskab. Vi argumenterer for, at kroppen, ved at udgøre en nødvendig betingelse for virkeliggørelsen af ethvert mål, var en kilde til agens, der overskrider de statusforskelle, som forståelsen af det antikke samfund typisk tager udgangspunkt i.

1. Hinsides frihed, magt og status. Hvad er kropslig agens?

Studier af den antikke befolknings handlemuligheder er ofte karakteriseret af begreber som frihed, status og magt. I dette afsnit forankrer vi artiklen i tidligere studier af handlemuligheder i antikken og forklarer, hvordan begrebet 'agens' adskiller sig fra disse begreber.

Diskussioner om frihed tager ofte udgangspunkt i Isaiah Berlins indflydelsesrige distinktion mellem negativ og positiv frihed som henholdsvis friheden *fra* ydre tvang og friheden *til* at leve på en bestemt måde. Hvor førstnævnte fokuserer på individets autonomi, kobles sidstnævnte ofte sammen med med individets indordning i et meningsgivende fællesskab.⁸ Berlin mente selv, at 'de antikke' udelukkende forstod frihed positivt, mens den negative frihedsforståelse er et moderne fænomen.⁹ Heri mente han at følge Benjamin Constants distinktion mellem 'antik' og 'moderne' frihed: mens 'de antikke' så frihed som politisk medbestemmelse, ser 'de moderne' frihed manifesteret i individets ret til selvbestemmelse over for staten.¹⁰ Berlin virker til at overse, at Constant, i det klassiske Athen, så en vigtig undtagelse til sin teori; Athens borgere besad en væsentlig grad af moderne frihed. Mogens Herman Hansen bekræfter, i store træk, Constants billede af Athen som karakteriseret af frihed som både politisk og privat selvbestemmelse.¹¹ 'Agens' tilhører hverken den ene eller den

8. Berlin (2005) 175-201.

9. Se Hansen (2010) 313.

10. Constant (2005).

11. Hansen (2010). Se Filonik (2019) for en kritik af Hansens argument.

anden af disse frihedsdistinktioner. Man kan udtænke og handle på ønsker selv inden for begrænsninger, som normalt regnes for hæmmende for ens negative frihed. Vi kan, samtidig, tale om positiv frihed, hvor individet er underkastet dets politiske fællesskab, men kun i det tilfælde, hvor det muliggør en bestemt livsførelse. Agensbegrebet er, som vi skal se, bredere og mindre normativt end det.

Max Weber definerer magt som muligheden for inden for en social relation at gennemføre sin egen vilje trods modstand, uanset hvad denne mulighed beror på.¹² Endvidere er Webers begreb om status ofte anvendt af antikhistorikere til at karakterisere sociale grupperinger inddelt hierarkisk efter juridiske rettigheder i det politiske fællesskab.¹³ Både frihed, status og magt beskriver udførligt en persons juridiske eller sociale position, men kan ikke præcist forklare det kropslige fænomen, vi ser i forbandelsestavlerne. Frihed, status eller magt forklarer ikke, hvilke handlinger en person kunne udføre gennem kroppen for at øge sin indflydelse i overensstemmelse med sin vilje, eller hvordan de muligheder kunne ønskes begrænset for at standse en andens vilje. Kroppen i forbandelsestavlerne illustrerer således det særlige fænomen, at personer kunne have agens indenfor et system, hvor de hverken var politisk frie eller socialt magtfulde.

Ifølge Laura Ahearn kan 'agens' forstås som menneskers sociokulturelt og sprogligt formede evne til at handle.¹⁴ 'Agens' er i denne definition således ikke individets fri vilje, fordi handling er påvirket af sociale, kulturelle og sproglige strukturer. Indenfor den definition er handling karakteriseret som modstand, tilpasning og reproduktion af samfundets orden.¹⁵ Det vil sige, at agens er et begreb, som ikke er dækket af 'frihed', idet der er tale om handling betinget af en politisk struktur, hvori individet ikke kan udføre en hvilken som helst viljeshandling. Samtidigt viser Ahearns udlægning, at 'agens' ikke er det samme som magt, idet handling ikke er betinget af en persons evne til at få en anden til at gøre noget bestemt, jævnfør Webers definition. 'Agens' kan både være modstand mod og reproduktion af den sociale orden¹⁶ og behøver ikke betin-

12. Weber (1978) 53.

13. Kamen (2013) 1; Finley (1960) 52 og (1959) 147. Se også Hansen (1993) der ligeledes anvender en juridisk og politisk defineret opdeling af befolkningen i Athen.

14. Ahearn (1999) 12-13. Se Emirbayer og Mische (1998) for en systematisk analyse af agens-begrebet og Johnson (2004) for en kritik af begrebet.

15. Ahearn (1999) 13.

16. Se også Mahmood (2009) for denne pointe.

gelsen, at en anden person skal være påvirket af handlingen. Agens er på den måde den kapacitet, der realiseres i handlinger, når en person handler i overensstemmelse med sin vilje i enten modstand mod, tilpasning til eller reproduktionen af eksisterende strukturer.

For at kunne analysere de relationer og intentioner, som karakteriserer de græske forbandelsestavler, finder vi det nødvendigt at introducere en kropslig dimension til det klassiske agens-begreb. Som beskrevet i indledningen, var grækerne opmærksomme på, at handling er indlejret i kroppen, idet ingen handling kan foregå uden den. I Mikions tavle ses det i den tydelige forbindelse mellem handling og krop, da hans handling (at tale) er betinget af hans kropslige kapacitet (at bruge tungen). Modstanderen retter sin forbandelse mod tungen for at forhindre Mikion i at iværksætte sin kapacitet til at handle. Kropslighed kan på den måde forstås som et aspekt af agens. Det leder os til at definere 'kropslig agens' som en persons historiske og relationelt betingede evne til at initiere, opretholde, ændre eller afbryde handling gennem kroppens funktioner og færdigheder.

Denne definition placerer vores undersøgelse i krydsfeltet mellem to forskningsområder – inden for henholdsvis kroppen og forbandelser i antikken – som begge beskæftiger sig med dele af det fænomen, vi her beskriver som 'kropslig agens'. Studier i den antikke krop har især behandlet kroppen som genstand for medicinsk viden, æstetik og politisk betydning.¹⁷ Her er kroppen blevet undersøgt som historisk og kulturelt formet og som repræsentation af antikke idealer og forestillinger om ære, præstation og fællesskab. Disse undersøgelser har arbejdet på et kulturelt plan hævet over kroppens fysiske muligheder. Millers forfatterskab bevæger sig tættere på kroppens handlemuligheder. I *Arete* beskriver han kroppen som et potentiale, der kan aktualiseres gennem den græske atlets præstationer,¹⁸ mens *Naked Democracy* forbinder den nøgne atletiske krop med politisk lighed. Kroppen fremstilles her som det medium, hvorigennem atleten træder frem og bliver en aktør, der erfarer lige kropslige målestokke på tværs af sociale og politiske skel.¹⁹ Således viser Miller, at politiske og sociale

17. Se Laqueur (2018) og Holmes (2010) om den antikke medicinske krop, Lessa (2018) om den klassiske atlets krop, og Loraux (1986) om den døde krigers krop.

18. Miller (2012) 23-62.

19. Miller (2000) 283-285.

relationer blev udtrykt gennem kroppen, men også at de kunne erfares og praktiseres via bevægelse, styrke og udholdenhed, altså kropslige kapaciteter.

Begrebet 'kropslig agens' viderefører denne opmærksomhed på kroppen som medium for handling, men flytter fokus fra den atletiske krops betydning til kropslige kapaciteter, der muliggør handling hos et bredt udsnit af befolkningen. Det indebærer at bevæge sig, sanse, tale, arbejde, begære osv. og indeholder samtidigt et fokus på, hvordan disse evner gør individer magtfulde overfor andre i konkrete situationer som Mikions retssag. Ifølge Miller bliver den kropslige lighed særligt tydelig gennem nøgenhed i sportskonkurrencer, der slørede statusforskelle mellem rig og fattig, aristokrat og arbejder.²⁰ Ligeledes ser vi i forbandelsestavlerne et aspekt af den menneskelige tilværelse – kroppen, og dens handleevne – som alle grækere levede med, og som gjorde dem i stand til at handle med, mod eller på tværs af de statushierarkier, der ellers definerede dem socialt og politisk.

Forskningen i forbandelsestavlerne gør kroppens sårbarhed som handlingsmedium synlig. Imens forskningsområdet i sin begyndelse, for omkring 150 år siden, var præget af indsamling, dokumentation og typologisering,²¹ har nyere forskning fortolket forbandelsestavlerne som ritualer, kulturelle praksisser og strategier til håndtering af konflikt, usikkerhed og sårbarhed.²² Kroppen optræder i disse analyser, men typisk som identifikationsmiddel, metafor eller rituel mediator.²³ Selv når indskrifterne nævner bestemte kropsdele, spørger forskningen sjældent til, hvorfor lige præcis kroppen udgør målet for forbandelsen.²⁴ Kroppens funktion som forudsætning for personens mulighed for at bevæge sig, tale, arbejde, begære og indgå i sociale relationer, sat i forhold til opfattelsen af deres magt, er derfor ikke systematisk undersøgt.

Agens er behandlet mere eksplicit af forskere i forbandelsestavler, men med andre analytiske fokuspunkter. Eidinow forbinder agens med offerpositionen og afsenderens opfattelse af målets magt, hvilket er en forståelse, vi har taget med ind som artiklens belæg for magtopfattelsen i forbandelsestavlerne.²⁵ Ved at se forbandelsestavlerne som

20. Miller (2000) 283.

21. For eksempel den franske historiker og arkæolog Auguste Audollent og den tyske filolog Richard Wünsch, beskrevet i Lamont (2023) 150.

22. Eidinow (2007) 4; Lamont (2023) 3-4.

23. Eidinow (2020) 77-79; Lamont (2023) 123, 166.

24. For det mest prominente eksempel, se Eidinow (2007) 201, 217.

25. Se reference s. 1.

en måde, hvorpå antikkens grækere håndterede deres risikofyldte tilværelse, har hun dog primært fokus på intentioner og relationer, ikke på kroppen. Modsat Eidinows individuelle fokus på udøver og offer ser Papakonstantinou agens som en kulturel praksis fostret af det athenske demokrati. Forbandelsestavlerne skal, mener han, ses i forlængelse af athenernes erfaring med at forme og tale om deres tilværelse gennem bystatens politiske institutioner og offentlige festivaler.²⁶ Agens føres altså her tilbage til et spørgsmål om politisk deltagelse. Dog attesterer forbandelsestavlerne en så bred geografi, der indeholder andre *poleis* med andre styreformer end den demokratiske, at det er svært at forestille sig, at Papakonstantinous socialiseringstese er korrekt. Woolf flytter opmærksomheden fra menneskelig til materiel agens i sin beskrivelse af forbandelsestavlernes 'affordances,' hvis evne til at give mennesker en alternativ magtudøvelse har bibeholdt teknologitypen gennem årtusinder.²⁷ Disse bidrag belyser således offeragens, politisk agens og objektagens, men ikke forholdet mellem en persons handleevne og kroppens konkrete funktioner. Begrebet 'kropslig agens' udfylder dette analytiske hul ved at undersøge forbandelserne som forsøg på at begrænse, forandre eller omdirigere de kropslige kapaciteter, hvorigennem den forbandede forventes at handle.

Metodisk går vi til forbandelsestavlerne med en negativ læsestrategi inspireret af den franske filosof Jacques Rancières læsning af en passage i Herodot (4.1-4). Under 'det skythiske slaveoprør' konfronterer tidligere herrer og slavegjorte hinanden ad to omgange. Først har de slavegjorte, til skythernes skræk, bevæbnet sig med skythernes egne våben; pludselig er de to grupper hinandens ligemænd. Men så befaler en skythisk leder sine fæller at gribe pisker i stedet for spyddet. Dette syn minder de slavegjorte om deres 'sande' natur, og de mister modet til at kæmpe.²⁸ Rancières pointe er, at situationen viser den radikale lighed mellem de to grupper, og at denne lighed viser sig i de tidligere herrers behov for at *underkende* denne lighed med pisker i hånden. På samme måde undersøger vi, hvordan en radikal lighed i kropslig agens træder frem i kildematerialet gennem forbandelsernes forsøg på at underminere den.

26. Papakonstantinou (2016) 149.

27. Woolf (2022) 121.

28. Rancière (1999) 13, 31.

2. Kroppen i de oldgræske forbandelsestavler

Katadesmoi, der kommer af verbet ‘κατάδεω’ for ‘jeg binder’, kendes bredt fra den antikke verden. De første tavler kan dateres til sen arkaisk tid og findes frem til det 8. århundrede e.v.t. Geografisk set stammer de bredt fra den græsk-romerske verden. Særligt mange er dog fundet koncentreret på det græske fastland og er med sine attiske indskrifter forbundet til den klassiske periode i Athen.²⁹ Visuelt er de formede som små blytavler og dukker,³⁰ og stedsligt er de blevet fundet i grave ved siden af døde, i brønde, på tempelvægge og i tempelruiner.³¹ Indskrifterne beretter om menneskelig afstraffelse i magiske ritualer,³² og derfor fremgår glosen ‘κατάδεω’ for ‘jeg binder’³³ og dens verbalformer ofte, i afsenderens forsøg på – gennem de underjordiske guder, som forbanderen påkalder – at begrænse og fastholde kroppen fysisk. Ordlyden er voldelig: tunger skal stikkes ud, hænder og fødder bindes sammen, kroppe gennemhulles af søm og begravnes. Det kan vi for eksempel læse på en athensk forbandelse fra omkring 300 f.v.t.: “Alle disse binder jeg, jeg lader dem forsvinde, jeg begraver dem, jeg fastsømmer dem.”³⁴ Ud over Mikion-forbandelsen, som vi åbnede artiklen med, angriber en anden attisk forbandelsestavle også den forbandedes tunge: “Med sådan et bånd skal jeg binde dig, Eufiletos, som er så stærkt, og jeg skal hamre en syl i din tunge.”³⁵

Kroppens centrale plads i forbandelsesritualet afspejles i forbandelsestavlernes materialitet. Vi skal forestille os små tavler af bly, indskrevet med en forbandelse med ofrenes navne, foldede og gennemborede af søm. Andre forbandelser har form som små menneskekroppe, hvor ofrenes navne er kradset ind på lår eller arme. I nogle kilder er dukkernes arme og ben bundet sammen og kønsdele og mund piercet med søm fra ryg til front. Og vedlagt én dukke er fundet et halsbånd i jern, der indikerer

29. Eidinow (2007) 141.

30. Eidinow (2007) 140.

31. Eidinow (2007) 7.

32. Lamont og Bonduraki (2018) 126.

33. Vi oversætter verbet *καταδέω* (sammentrukket til *καταδῶ*) til ‘binder’ og ikke ‘forbander’, da sidstnævnte indikerer en bandlysning, altså en frastødelse, og ikke, som det græske indikerer, en fastholdelse.

34. “τούτους ἅπαντας καταδῶ ἀφα[ν]ίξω κατ[ο]ρύττω καταπατταλε(ύ)ω” DT 49.

35. “Τοιο<ύ>τωι σ’ ἐγὼ δῆσω δεσμῶ[ι, ὦ Εὐφίλητε,] ὅσπερ κρατερῶτατόν ἐστιν, γλώτ[τει δὲ] κ[υνωτ]ὸν ἐπεγκρο<ύ>σω” Lamont (2021) 91.

kvælning³⁶. En forbandelse af den berømte athenske politiker Andokides, som måtte slå sig på international kornhandel efter sit eksil fra Athen efter skændingen af hermerne i 415 f.v.t., havde form af det skib, forbanderen ønskede ramt af dårligt held.³⁷ Virkningen af forbandelserne var altså, til en vis grad, betinget af deres materielle lighed med deres intenderede modtager.

Som Derek Collins har påpeget, afspejler ordlyden “*katadein* ‘to bind’” og “*katekhein* ‘to restrain’”³⁸ forbandelsernes udformning. Det ser vi i én athensk forbandelse (tidl. 4. årh. f.v.t.), der har fem søm stukket igennem sig: “Alle disse binder jeg, jeg lader dem forsvinde, jeg begraver dem, jeg fastsømmer dem.”³⁹ Sømmene boret gennem tavlen kan læses som en illustration af afsenderens formulering. En anden athensk forbandelse (tidl. 4. årh. f.v.t.) er udformet som en dukke med tilhørende kiste, hvor kistelåg og dukkens højre ben bærer teksten “Mnesimachos”.⁴⁰ Det kunne indikere, at offerets ben var ønsket uskadeliggjort. Således indikerer forbandelsestavlerne ikke blot sammenhæng mellem ordvalg og materiel udformning jf. Collins, men også den ønskede virkning, der symboliseres af hvordan tekst og materiale gentager hinanden. I to forbandelser (henholdsvis 4. og 3. årh. f.v.t.) ‘bindes’ ofrene i bly, voks og vand,⁴¹ og ofrenes kroppe ønskes gjort ‘ubrugelige’ som det bly, de er indskrevet på.⁴² Sammenbindingen af tavlernes tekstuelle og materielle udformning med den ønskede skade på kroppen viser således en konkret effekt.

Retter vi blikket mod teksten, ser vi også at kroppen indtager en central plads i forbandelsesritualet. Forbandelserne nævner i flæng: *σῶμα*, *χείρας*, *πόδας*, *γλώτταν*, altså “krop”, “hænder”, “fødder” og “tunge”, samt en række karakteristika som ansigts-

36. Se billede af dukken i Lamont (2021) 208.

37. Costabile (2005).

38. Collins (2007) 64.

39. “τούτους ἅπαντας καταδῶ ἀφα[ν]ίξω κατ[ο]ρύττω καταπατταλε(ύ)ω.” DT 49.

40. “Μνησίμαχος” SGD 9. Se to tilsvarende dukker fra Kerameikos.

41. “Τούτους ἐγὼ καταδίδημι ἅπαντας ἐν μολύβδῳ καὶ ἐν κηρῳ(ι) καὶ ἐμ[πο]τῳ” DTA 55.

42. “Καὶ ὡς οὗτος ὁ μόλυβδος ἄχρηστος, ὡς ἄχρηστα εἶναι τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων καὶ ἔπη καὶ ἔργα” DTA 106.

dele, kønsdele, organer og sjælen.⁴³ I disse tekster fremstår kroppen som noget, der skal skades og begrænses ved at blive 'bundet'. I to kilder fra Athen (henholdsvis 3. og 4. årh. f.v.t.), ser vi netop det ordvalg: "Jeg binder og fastholder Manes"⁴⁴ og "fasthold Agnotheos fra Piræus' kone Myrrines krop og sjæl og tunge og fødder og gerninger og planer."⁴⁵ I en tredje kilde fra Athen fundet på Kerameikos i en grav i nærheden af 'det runde bad' (sent i 4. årh. f.v.t.) bindes en række personer præventivt af afsenderen: "Af disse [førnævnte] binder jeg tungen og sindet og sjælen og kroppen og deres gerninger og sind og forstand og forståelse og deres plan."⁴⁶

I flere forbandelsestavler ser vi, hvordan handlefrihed er indlejret i kroppen. Det gælder blandt andet Mikion-forbandelsen, som vi åbnede med: "Jeg har taget Mikion og bundet hans hænder og fødder og tunge og sjæl, og hvis han er ved at udstøde en elendig ytring på Filons vegne, må hans tunge blive til bly."⁴⁷ Bemærk hvordan forbandelsens første linje fokuserer på at 'binde' Mikions specifikke kropsdele, særligt nogle relaterede til handlinger: Hænder der kan gribe og skrive, fødder der kan bringe ham til forskellige steder som for eksempel retten, tungen han kan tale med, og ånden han tænker i kraft af. Næste linje fokuserer på, hvilken konkret handling forbandelsen vil forhindre og relaterer den direkte til en kropsdel. Hvis Mikion, under sin vens retssag, skal til at sige noget, der skader forbanderen, vil forbandelsen forhindre det ved at forvandle Mikions tunge til bly eller stikke den ud.

Selv om vi i dag sidder tilbage med forbandelsernes skriftlige levn, skal vi formentlig forestille os, at de også er blevet udtalt på behørig vis. Forestiller vi os tilmed, at forbanderen sørgede for at lade rygtet om forbandelsen løbe i byen, er det ikke utænkeligt, at de endte med faktisk at virke. At træde op og tale foran en

43. Se for eksempel SGD 46, 51, 57, 72, 75, 99, 100, 107, 109, 136, 170; NGCT 9, 66, 79, 82; DT 52, 66, 72, 212; DTA 49, 50, 53, 56, 66, 68, 77, 79, 84, 86, 88, 93, 105, 107. Vores oversættelse af *ψυχή* til 'sjæl' skal læses uden de kristne konnotationer ved dette ord. Sjæl er det ord, der bedst indfanger modsætningsforholdet til 'krop' (*soma*), som *psyche* tit optræder sammen med i forbandelsesindskrifterne (e.g. SGD 11; DTA 74; DT 50), samt det forhold, at *psyche* betegner "den del af en persons væsen, som rejser til underverdenen", når døden indtræffer (Garland 2001, 1).

44. "Μανῆν καταδῶ καὶ κατέχω" DTA 109.

45. "κατέχετε Μυρρίνης τῆς Ἀγνο-] Πειραιέως -θέο(υ) γυναικὸς σῶ[μα καὶ ψυχὴν καὶ γλώτταν καὶ πό]δας καὶ ἔργα καὶ βου[λὰς...]" DT 50.

46. "τούτων καταδῶ τὴν γλώτταν καὶ τὸν νοῦν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ ἔργα τὰ τούτων καὶ νοῦν καὶ φρένας καὶ διάνοιαν καὶ βου[λ]ήν το [υτων]" SGD 11.

47. "Μικίωνα ἐγὼ ἔλαβον καὶ <καὶ> ἔδησα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὴν χλῶσσαν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ εἴ τι μέλλει<E> ὑπὲρ Φίλωνος ῥῆμα μοχθηρό <καὶ τῇ>ν φθέγγεσθαι, ἢ γλῶσσα αὐτοῦ μόλυβδος γένοιτο." DTA 97; se også NGCT 48, der forbander medsammensvorne.

folkedomstol, som Mikion skulle, må have været skrækindjagende nok i sig selv; visheden om en forbandelse oveni kan have fået mange til at miste stemmen.

Ligeledes kan vi læse om Litias' krop på en forbandelsestavle (4. årh. f.v.t.), hvor der står: "Jeg binder Litias, fødderne, hænderne, livet og Litias' krop, Litias' tunge, Litias' plan, som han arbejder på, over for den fastholdende Hermes, Persefone og Hades."⁴⁸ Bindingsritualet går igen i teksten som begrænsning af kroppens fremhævede dele: hoved, hænder, ånd, fødder og tunge. Vi ser også, at kroppen forbindes direkte til de handlinger, skriveren forventer, at Litias vil udføre, som afsenderen ønsker at stoppe. Kroppen er forudsætningen for, at Litias kan udføre sin plan, og afsenderen forbander den for at forhindre Litias' handlekraft.

Kroppens handleevne bliver ét sted udtrykt med begrebet *dynamis*: "Jorden(?), de fastholdte bokser Aristomakhos og Aristonymos, fasthold hele deres kraft... Fasthold alle disse, Hermes, Hades. O guddom, hos dig: Polykleias' datter Galene."⁴⁹ Forbandelsen beskriver bindingen af den kraft, to bokser har, og en datter som skal 'holdes fast' af guderne. 'Kraft' er oversat fra det oldgræske *dynamis*, der betegner kapaciteten til at handle, snarere end handlingen selv.⁵⁰ Det betyder for vores forståelse af kildeteksten, at boksernes kroppe giver dem evner til at handle. En evne, der giver dem mulighed for – via deres kroppe – at udøve magt over afsenderen.

En athensk forbandelsestavle fra det 3. årh. f.v.t. kaster lys over sammenhængen mellem kroppens *dynamis* og de konkrete handlinger, det kan udmønte sig i:

48. "Λιτίαν καταδῶ, τοὺς πόδας τὰς χεῖρας τέ<ν> ψυχὲν (κ) τὸ σῶμα τὸ Λιτίου τή<ν> γλόταν τε<ν> Λιτίου τή<μ> βουλέν τή<ν> Λιτίου ἃ ἐργάζεται πρὸς] τὸν Ἑρμῆν τὸν κάτοχον καὶ τὴν Φερσεφόνῳ καὶ τὸν Ἄϊδην." SGD 44.

49. "Κατόχ(ους) τὴν (Γήν) το(υ)ς πύκτας τοὺς Ἀριστόμαχος καὶ Ἀριστών(υ)μο(ς), κάτεχε τὴν δ[ύ]ναμιν ἅπασ(αν) ἐκ[είκων]. Εὐανδρία ἢ Χαρικλε(ί)δο(υ) θυγάτηρ (τόν) ... ἢ Ἀριστοκράτο(υ)ς ταύτ(ην) ὅλην κάτεχε Φερσεφόνῃ. πάντας (τού)τους κατέχε[τε] Ἑρμῇ Ἄϊδι ὧ [δ]αίμων παρὰ σαντῶι Γαλήν[η] ἢ Πολυκλε(ί)ας θυγάτηρ." DTA 102; se også DT 67, hvor handlinger stoppes ved at forbande ofrene til kulde.

50. Agamben (2015) 6.

Og hvis de planlægger noget og hvis de gør noget, må det blive nytteløst for dem. Kære Jord, fasthold Euryptolemos og Xenophon og gør dem magtesløse og nyttesløse og lad hendøen tilfalde Euryptolemos og Xenophon. Kære Jord, hjælp mig! Da jeg er blevet behandlet uretfærdigt af Euryptolemos og Xenophon, binder jeg dem.⁵¹

Her forbinder afsenderen Euryptolemos og Xenophons planlagte handlinger med brugbarhed og kraft. Kilden indikerer, at hvis deres handlinger mangler kraft, bliver de ubrugelige. I kontekst af forbandelsen af bokserne kan udtrykkene ‘magtesløs’ og ‘nytteløs’ forstås på den måde, at succesen af deres handlinger beror på kroppens *dynamis*, deres kraft og potentiale for handling.

Den kraft skal forstås som konkret indlejret i en fysisk krop, hvilket vi kan læse om på en attisk forbandelse (4. årh. f.v.t.): “Herre Hermes, fasthold Khairylle. Jeg binder også hendes lemmer. Jeg binder disse af Khairylles... Jeg binder hænderne, hænderne, sindet, dét af sjælen, dét af hovedet, arbejdet, dét af hjertet værende, tungen.”⁵² Som vi har set tidligere i andre forbandelser, fokuserer afsenderen på offeret Khairylles kropsdele. Derudover er det ikke bare for eksempel hoved og hjerte, der bindes, men ‘stoffet’ af hoved og hjerte. ‘Stof’ er oversat fra det oldgræske *οὐσία*, der betyder ‘det værende’, altså det ‘noget’, der har en fysisk form. Vi taler altså om en konkret krop, idet ‘det værende hovede’ og ‘det værende hjerte’ forbandes. I forbandelserne skabes på den måde en forbindelse mellem kroppes handlinger og kraft. Når en person skal gøres magtesløs, handler det for afsenderne om at fikse kroppen fysisk, som et kødeligt værende, for at gøre dem udygtige til at handle.

51. “καὶ εἴ τι βουλευόνται καὶ εἴ τι πράττουσιν ἀτελῇ αὐ[το]ῖ[s] γένοιτο· φ[ίλ]η Γῆ κάτεχε Εὐ[ρυ]πτόλεμον [κ]αὶ Ξενοφῶντα καὶ ἀδυνάτους αὐτοὺς πόει καὶ ἀτελεῖς καὶ φθόην Εὐρυπτολέμωι καὶ Ξενοφῶντι· φίλη Γῆ βοήθει μοι· ἀδικούμενος γὰρ ὑπὸ Εὐρυπτολέμου καὶ Ξενοφῆντος καταδῶ αὐτούς” DTA 98.

52. “Δέσποτα (Ε)ρμῆ· κάτεχε Χαιρύλ(λ)ην. [κα]ταδῶ αὐ[τ]ῆς καὶ [τὰ] ἀκρ(ω)τήρια αὐ(τ)ῆς. κα[τ]αδῶ Χαιρύλ(λ)ῆς τούτο(υ)ς καταδῶ <τὰς χαίρας> τὰς [χ]είρας τὸν νοῦ | ψυχῆς τὴν κεφαλῆς τὴν ἐργασίαν· τὴν καρδίας τὴν οὐσία[ν] τὴν γλ[ῶ]τ(τ)αν” DTA 89.

3. Personer i de oldgræske forbandelsestavler

Forbandelsestavlerne rummer en bred vifte af potentielle ofre: mænd såvel som kvinder, og folk af forskellige statusgrupper og etniciteter, fra borgere til slavegjorte. Der er altså ikke én type krop, det var vigtigt at begrænse handleevnen af, tværtimod. Det gør kilderne brugbare til en analyse af subalterne personer. Hvis vi tænker på vores negative læsestrategi introduceret i artiklens teoriafsnit, viser forbandelserne os uforvarende noget om de mange forskellige personer med handleevne, som skal begrænses, og dermed hvilken agens de tilskrives i udgangspunktet. I den følgende analyse vil vi bruge de tilpassede informationer, forbandelserne giver om hvert enkelt offer for kropslig begrænsning, til at give et rids af den differentiering af kroppe, kilderne tilbyder. Det vil vi gøre igennem kategorierne: Profession, køn, etnicitet, alder/familierolle og klasse.

Ser vi på profession, fokuserer flere forbandelser på personers arbejde. Nogle af forbandelserne fokuserer bredt på en arbejdsplads, et værksted eller en håndværkers profit. Det er for eksempel tilfældet for den græske mand Kittos: "Jeg binder naboen Kittos, støbforms-mageren, og Kittos' håndværk og arbejde og sjæl og sind og Kittos' tunge."⁵³ Eller på samme tavle, Aristandros: "[Jeg binder] Aristandros fra Eleusis' kro⁵⁴ og deres arbejde og sind. Sjæl, hænder, tunge, fødder, sind."

Ofte er arbejdet beskrevet som det samlede grundlag for livssituationen, og derfor forbandes personers arbejde, ejendom og liv samlet set. Det er tilfældet for den græske mand Theoxenos, der blev forbandet i Attika nær den Boiotiske grænse nordvest for Athen: "Jeg binder⁵⁵ Theoxenos, både ham, hans sjæl og alt, der tilhører ham."⁵⁶ I et lignende tilfælde får fire mænd, Iphemythanes, Androsthene, Simmias og Dromon, forbandet deres "arbejde, gevinst".⁵⁷ Erhvervsmæssigt nævnes en gruppe af håndvær-

53. "Καταδῶ Κίττον τὸν γείτονα τὸν καναβιο(υ)ργὸν καὶ τέχνην τὴν Κίττου καὶ ἐργασίαν καὶ ψυχὴν καὶ νο(ῦ)ν καὶ γλώτταν τὴν Κίττου." DTA 87; Se også DTA 71/DT 71, for arbejde (ἐργασία) og arbejdsplads (ἐργαστήριον); NGCT 78, for forretning (πραξιν); SGD 11 for stædeholder (σκηνίτης); SGD 124, der forbander en arbejdsplads til at gå fallit.

54. Vi følger Eidinows oversættelse af *kapeleion* til kro. Det kan også betyde butik.

55. Verbet *καδδίδημι* er den doriske variant af det attiske *καταδίδημι*, som er afledt af *καταδέω* (Brill).

56. "Θεόξεον καδδίδημι κ[ῆ] αὐτὸν κῆ [ψ]υχὰν καὶ τὰ ἐκε[ίνου] πάντα" DTA 74.

57. DTA 86; se også DT 92, der forbander deres deres profit og eksistensgrundlag (*ζόης καὶ βίου μη ὄναι*).

kere fra sølvsmede, til rør- og tæppelæggere og en hjelmmer, ⁵⁸ og indenfor fødevarer og restauration nævnes erhverv som møller, kok, slagter; særligt ofte forbandes kroejere. ⁵⁹ Af andre erhverv kan nævnes professionelle kortrænere og soldater. ⁶⁰

I relation til de forskellige professioner nævner forbandelserne både mandlige og kvindelige arbejdere. ⁶¹ I en attisk forbandelse (senest 2. årh. f.v.t.) beskrives et græsk ægtepar med hvert deres erhverv: "Hjelmmeren Dionysios og hans kone, forgylderer Artemeis." ⁶² I en athensk forbandelse (4. årh. f.v.t.) gør skriveren de forbandedes køn eksplisit: "Jeg binder de her nedskrevne, såvel mænd som kvinder." ⁶³ Forbandelsesteksterne indikerer, at det også er kvinder, som skriver dem, for eksempel i en forbandelse (4. årh. f.v.t.) fundet i en grav nær Athen: "Frels hende, der slår blyet." ⁶⁴ I en forbandelse, fundet på Kerameikos (sent i 4. årh. f.v.t.) opfattes en kvinde som magtfuld af flere personer, hvis hun lykkes i ægteskab: "Vi binder Dions kone Glykera foran underverdenens (guder), således at hun må blive straffet og mislykket udi ægteskab" ⁶⁵.

I flere forbandelser nævnes også sexarbejde, og ét sted beskrives det, hvordan hetæren Zois skal stoppes ved specifikt at begrænse de dele af hendes krop, der i sit virke som underholdende hetære gør hende attraktiv, nemlig hendes balder, tænkning, øjne og gang:

58. SGD 4, for sølvmed (*ἀργυροκοπί*); DTA 55, for rør- og tæppelægger (*συριυ[γοποι]όν*); SGD 20, for bronzearbejder (*χαλκία*); DTA 73, for værktøj (*ὄργαν[α]*).

59. DT 49, for kok og slagter (*μαγείρου*); DTA 30 og DTA 70 samt SGD 43, for kroejere (*καπήληα*).

60. DTA 34, for kortrænere (*διδασκάλους*); DTA 55, for soldater (*στρατευόμενον*).

61. Se fx DTA 68 og 69; DT 47; SGD 58, for mandlige og kvindelige tyve.

62. "Καταδῶ [Δι]ονύσιον τὸν κρανοποιὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Ἀρτέμειν τὴν χρυσωτρίαν" DTA 69.

63. "Καταδ[έω] τὸς ἐνθαῦτα ἐνγεγραμμένους καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας" SGD 42.

64. "σῶξετε τὴν μολυβδοκόπον" DTA 100; se også DT 10, hvor en kvinde forbander en anden kvinde, der ifølge Eidinow (2007) muligvis har fanget eller har en affære med afsenders ægtemand.

65. "Γλυκέραν τὴ Δίωνος γυναῖκα καταδῶμεν πρὸς τοὺς χθονίους ὅπως τιμωρηθεῖ καὶ [ἀ]τε[λ]ῆς γάμου" Kops. 3; se også DT 84, som forbander fertilitet.

[Side A] Jeg stiller Zois, Kabeiras eretrienske kone, foran Jorden og Hermes,⁶⁶ hendes mad og drikke, hendes søvn, hendes latter, hendes samvær, hendes kithara-spil, hendes entré, nydelsen, den lille røv, sindet, øjnene. ... [side B]: Og til Hermes, den elendige spankuleren omkring, ord, dåd, udtalelser.⁶⁷

“Kabeiras kone” fortæller os at Zois var hetære, i sin reference til græsk mytologi, hvor nymfen Kabeira var Herkules’ elsker. Kvalifikationen af hende som ‘eretriansk’ (fra bystaten Eretria) udmærker hende som fremmed i byen. Set gennem traditionelle forståelser af magt, frihed og status kan Zois formentlig betragtes som marginaliseret og underkuet. Der er ingen grund til at forklejne den undertrykkelse en fremmed, kvindelig sexarbejder kan have lidt i den græske verden. Men netop her, i forbandelsen af hende, er det hendes kropslige agens, hendes evne til at sætte sig selv i kraft, til forbanderens skade, som er Zois’ afgørende kvalitet.

Metøker eller fremmede besøgende går igen i forbandelsestavlerne. En athensk forbandelse (sent i 4. årh. f.v.t.) forbander “metøken Aristarchos”⁶⁸, mens en anden forbander “både fremmede om lokale.”⁶⁹ Intet sted træder diversiteten i forbandelsestavlernes forestillede agens dog tydeligere frem end i en tekst, som havde til hensigt at *forebygge* forbandelser af forbanderen selv ved at formulere en art forbandelsesskabelon: “Hvis nogen har bundet mig, mand såvel som kvinde, slave som fri, fremmed som borger, beslægtet som ukendt, i misundelse af mig ... jeg modbinder alle mine fjender.”⁷⁰

Forbandelserne beskriver også detaljer om alder og familieroller. Én attisk forbandelsestavle (3. årh. f.v.t.) forbander “alle børnene”⁷¹, og én anden beskriver “den gamle kromutter Myrtales”⁷². Vi får også blik for forskellige aldre og statuskategorier gennem

66. Det oldgræske *παράτιθωμαι* har her, formentlig, betydningen af at ‘overgive’ Zois til de pågældende guder.

67. DT 86; se også DTA 84, for sexarbejdere beskrevet som “prostitutes” (*πα[λλ]ακάς*).

68. “[*Ἀρί*]σταρχος μέτοι(κος)”. SGD 48.

69. *οὐς ξέ[νους] καὶ ἐγχωρίους*. NGCT 46.

70. “*Εἰ τις ἐμέ κατέδεσεν ἐ γυνή ἢ <ᾰ>νὴρ ἐ δ<ο>ῦλος ἐ ἐλεύθερος ἐ ξένος ἐ ἄστος ἐ οἰκεῖος ἐ ἀλλώτρως ἐ ἐπὶ φθόνον...ἀντικαταδε σμεύω τὸς ἐχρθὸς ἅπαντας*” NGCT 24.

71. “*πάντας παῖδας*” DTA 33; se også DTA 78.

72. “*Μυρτάλη γραῦς καπηλὶς*” SGD 11.

kildernes beskrivelser af de forbandede personers familiære bånd og roller som både ægtemænd og -koner, sønner og døtre samt enker og jomfruer.⁷³ Andre statusmarkører i forbandelserne er græske navne og erhverv som håndværker, kroejer eller hetære.

Mange forbandelser er også skrevet i kontekst af retssager, der formentligt har været ført af rige athenske borgere. I en attisk forbandelse (3. årh. f.v.t.) nævnes en række græske mænd og kvinder, der er "alle deres medsagsøgere og venner."⁷⁴ Andre statusgrupper som tjenere, slavegjorte og konkubiner forbandes også på tavlerne.⁷⁵ Vi ser altså, hvordan en række meget forskellige kroppe, på tværs af status, køn og etnicitet, tilskrives samme (for afsenderen skadelige) handlekraft.

4. Konklusion

Det er fristende, når man læser igennem forbandelsestavlerne, at stille det åbenlyse, næsten naive, spørgsmål: Hvis du kan bruge magi til at ændre verden omkring dig, og hvis du for eksempel ønsker, at din modstander i retten taber retssagen mod dig, hvorfor beder du så ikke bare underverdenens guder om, at han taber retssagen? Hvorfor forbande elskerindens krop i stedet for bare at ønske, at den ombejlede mand mister interessen for hende? Hvorfra stammer den bemærkelsesværdige enighed, på tværs af tid og sted, om at forpurringen af en modstanders planer, begrænsningen af hendes agens, må gå igennem kroppen? Svaret på dette spørgsmål kan formentlig findes enten i den specifikke kildetype, forbandelsestavlerne, vi har arbejdet med, eller i den bredere kultur, kildetypen er et produkt af.

Det er muligt, at ordlyden af forbandelsestavlerne er genrebestemt, enten fordi det simpelthen bare var 'sådan man gjorde', når man nedkastede en forbandelse, eller fordi man betragtede de underjordiske guder, der skulle udføre forbandelsen, som begrænsede til at påvirke de levende kropsligt, ikke til at ændre begivenhedernes gang i det hele taget. Det er også muligt, at forbandelsestavlernes fokus på kroppen skyldtes en generel tendens, på tværs af den antikke græske verden, til at se vilje, begær og følelser som uløseligt indlejret i kroppen. I alle tilfælde ser vi kroppen indtage hovedrollen i én af den græske verdens mest tidsmæssigt, geografisk og socialt udbredte

73. DTA 72; se også DTA 75 og 95; DT 4; SGD 64; DT 5.

74. "καὶ τοὺς τούτων συνδίκους πάντας καὶ φίλους" DTA 39; se også DTA 38, 63, 65 og 94; DT 65.

75. DTA 68 og 75; SGD 52, 60 og 118.

kildetyper. Vi ser antikkens grækere, høj som lav, betragte sine medmenneskers evne til at handle i verden som betinget, ikke først og fremmest af status, formel frihed eller politisk magt, men af kroppen. Den erfaring har vi, i denne artikel, forsøgt at begrebsliggøre, således at den kan identificeres og analyseres i det historiske kildemateriale.

Vi håber, at denne analyse af netop forbandelsestavlerne kan åbne op for undersøgelser af kropslig agens i andre historiske kontekster. Der er en udbredt tendens i forskningen til at undersøge antikkens befolkninger gennem brede grupper, typisk afgrænset efter politiske, kønsmæssige og/eller etniske statuskategorier såsom 'mandlige borgere' eller 'slavegjorte kvinder'. Hver gruppe kan tilskrives bestemte friheder eller en bestemt agens alt efter de pågældende statuskategoriers muligheder og begrænsninger. Vi opfordrer til at kroppen, som går på tværs af disse kategorier, inddrages i undersøgelser af grækernes levede liv. I mange konkrete henseender kan det have været underordnet, at en mand var borger, hvis han havde et alvorligt omsorgsbehov. En kromutter kan have været fremmed i bystaten, hun drev forretning i, og undertrykt gennem sit køn, men stadig have bygget en god forretning op gennem sin fremtoning og sin rappe tunge. Et så intimt bekendtskab med antikkens grækere er svært at opnå gennem de overleverede kilder, som lettere lader sig undersøge gennem mere abstrakte kategorier. Vi bør dog gøre et forsøg; måske er det sådan vi kommer til at kende dem bedst.

Bibliografi

Agamben, G. 2015. *Brugen af Kroppene*. Oversat af Carsten Juhl. Stanford.

Ahearn, L. 1999. "Agency," *Journal of Linguistic Anthropology* 9(1/2): 12-15.

Berlin, I. 2005. "To slags frihed" i A. Smith (overs.), *Isaiah Berlin: Den ideale stræben og andre essays*. Moderne tænkere. København.

Cavarero, A. 1995. *Corpo in Figure. Filosofia e Politica della Corporeità*. Milano.

Collins, D. 2007. *Magic in the Ancient Greek World*. Hoboken.

- Constant, B. 2005. "Om de antikke folks frihed sammenlignet med de modernes" i M.H. Hansen (red.) *Kilder til demokratiets historie, 1750-2000*. København.
- Costabile, F. 2005 "Defixiones dal Kerameikos di Atene. IV: I. La «nave» di Andocide". *Minima epigraphica et papyrologica* 9-10: 137–192.
- Eidinow, E. 2020. "Ancient Greek Binding Spells and (Political) Violence" i J. H. F. Dijkstra og C. R. Raschle (red.) *Religious Violence in the Ancient World*, Cambridge: 71-86.
- Eidinow, E. 2017. "Ancient Greco-Roman Magic and the Agency of Victimhood," *Numen* 64: 394-417.
- Eidinow, E. 2007. *Oracles, Curses, and Risk Among the Ancient Greeks*. Oxford.
- Emirbayer, M. og A. Mische 1998. "What is Agency?," *American Journal of Sociology* 103 (4): 962-1023.
- Finley, M. I. 1959. "Was Greek Civilization Based on Slave Labour?" *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte* 8, nr. 2 (1959): 145–164.
- Finley, M. I. 1960. *Economy and Society in Ancient Greece*. London.
- Garland, R. 2001. *The Greek Way of Death*. New York.
- Hansen, M. H. 2010. "Ancient Democratic Eleutheria and Modern Liberal Democrats' Conception of Freedom" i M. H. Hansen (red.), *Démocratie athénienne - démocratie moderne: Tradition et influences*. Entretiens sur l'Antiquité Classique 56. Genève.
- Holmes, B. 2010. *The Symptom and the Subject: The Emergence of the Physical Body in Ancient Greece*. Princeton.
- Johnson, W. 2003. "On Agency," *Journal of Social History* 37(1): 113-124.
- Johnston, S. I. 2013. *The Restless Dead: Encounters between the Living and the Dead in Ancient Greece*. Berkeley.
- Kamen, D. E. 2013. *Status in Classical Athens*. Princeton.
- Lamont, J. L. 2023. *In Blood and Ashes: Curse Tablets and Binding Spells in Ancient Greece*. Oxford.

- Lamont, J. L. 2021. "Crafting Curses in Classical Athens: A New Cache of Hexametric Katadesmoi," *Classical Antiquity* 40: 76–117.
- Lamont, J. 2021. "Cursing Theophrastos in Paros," *American Journal of Archaeology* 125: 207–222.
- Laqueur, T. W. 2018. *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Massachusetts.
- Lessa, Fábio de Souza. 2017. "Breaking With Idealization: The Athletic Greek Bodies", *Revista Do Museu De Arqueologia E Etnologia* 29 (December): 36–46.
- Loraux, N. 1986. *The Invention of Athens. The Funeral Oration in the Classical City*. Oversat af A. Sheridan. Massachusetts.
- Mahmood, S. 2009. "Agency, Performativity, And The Feminist Subject" i H. R. Christensen and L. Sjørup (red.) *Pieties and Gender*. International Studies in Religion and Society 9. Amsterdam.
- Miller, S. G. 2000. "Naked Democracy," i *Polis & Politics: Studies in Ancient Greek History*, P. Flensted-Jensen, T. H. Nielsen og L. Rubinstein (red.) 277-296. København.
- Miller, S. G. 2012. *Arete: Greek sports from ancient sources*. Berkeley.
- Papakonstantinou, Z. 2016. "Binding Curses, Agency and the Athenian Democracy" i *Violence and Community*, I. K. Xydopoulos, K. Vlassopoulos og E. Tounta (red.) 142-158. London.
- Rancière, J. 1999. *Disagreement: Politics and Philosophy*. Oversat af J. Rose. Minneapolis.
- Weber, Max. 1978 [1922]. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Redigeret af Guenther Roth og Claus Wittich. University of California Press.
- Woolf, G. 2022. "Curse Tablets: The History of a Technology", *Greece and Rome* 69, no. 1: 120-134.